

PERINNÖSTÄ LUOPUMINEN

Jaana Suominen

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2013
Liiketalous
Oikeudellinen asiantuntijuus

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

JAANA SUOMINEN:
Perinnöstä luopuminen

Opinnäytetyö 41 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Huhtikuu 2013

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli yleisellä tasolla selvittää perinnöstä luopumisen keinoja sitä harkitsevan avuksi tai asiasta kiinnostuneen oppaaksi. Tarkoituksena oli selvittää keinot miten perinnöstä luopuminen tehdään oikein, jotta sillä saataisiin aikaan haluttu lopputulos

Suomen väestö ikääntyy tulevaisuudessa entisestään, eliniät ovat pidentyneet ja syntyvyys vähentynyt. Lisäksi suomalaisten varallisuus kasvaa koulutuksen, tuottavuuden ja tulojen kasvun myötä. Näin ollen perinnönsaajat ovat iäkkäämpiä, harvalukuisempia ja perintöosuudet ovat suurempia kuin ennen ja tämä suuntaus jatkuu. Jäämistösuunnittelu on yhä tärkeämpää ja perinnöstä luopuminen on yksi huomion arvoinen keino tähän ja siten myös hyvin ajankohtainen asia tutkia, vaikkakaan se ei ole mikään uusi tapa.

Perinnöstä luopumista harkitessa tulee tietää yleisohjeistuksen lisäksi myös mahdollisia rajoitteita niin edunvalvontaa, aviopuolisoa kuin velkojiakin koskien ja näitä näkökulmia tämä opinnäytetyö myös selvitti. Lisäksi tässä opinnäytetyössä selvitettiin miten testamentista voi luopua ja mitä siitä luopuessa tulisi huomioida. Testamentilla saadusta omaisuudesta voi myös luopua, joten siitä näkökulmasta se on osa perinnöstä luopumista.

Verotuskäytäntö ja verolainsäädäntö osoittautuvat ohjaaviksi tekijöiksi perinnöstä luopumisen rajoituksia selvittäessä, niin luopumisen ajankohdan kuin varsinaisten toimenpiteidenkin yhteydessä. Näin ollen verotussäännöksiä huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää perinnön luopumista harkitsevalle, koska verosäästö on useimmiten se tärkein perusmotiivi perinnöstä luovuttaessa.

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
Degree Program in Business Administration
Legal Expertise

JAANA SUOMINEN:
Renouncing the Inheritance

Bachelor's thesis 41 pages, appendices 2 pages
April 2013

The purpose of this thesis was to find out, on general level, the rules or instructions to help anyone who considers renouncing one's inheritance. The aim was to find out how to renounce the inheritance according to the code and thus achieve the desired final result.

Finnish population continues ageing in the future, lifespans have become longer and the birth rate lower. The wealth of Finns has increased because of better education, productivity and income. As the result of this, inheritors are fewer and monetary inheritances are bigger and this tendency continues. It is even more important to plan the inheritance and renouncing one's inheritance is a useful way to do it, although it is not a new method.

When someone considers renouncing ones inheritance, in addition to general rules, it is also important to be aware of possible limitations in relations to trusteeship, marriage and debtors, and this thesis pays attention to them. The thesis also examines how to renounce a will and what should be considered when doing that. It is possible to renounce a will as well, so it is a part of renouncing the inheritance.

Tax legislation and taxation procedures turned out to be the directional factor when finding out the rules and regulations considering timing and actions. Therefore it is vital to observe taxation regulations when renouncing the inheritance, because saving in taxes is most often the main reason when renouncing the inheritance.

Key words: inheritance, to renounce the inheritance, taxation, a will

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	MIKSI PERINNÖSTÄ LUOVUTAAN.....	7
3	YLEISTÄ PERINNÖSTÄ LUOPUMISESTA	9
3.1	Muotovaatimukset	13
3.2	Perintöön ryhtyminen	14
3.3	Ennakkoperinnön vaikutus luovuttamiseen	15
3.4	Edunvalvonnan huomioiminen	16
3.4.1	Luopujana.....	16
3.4.2	Luovutuksen saajana	17
4	LUOPUMISTAVAT	18
4.1	Aktiivinen luopuminen	18
4.2	Perinnön vastaanottamisen laiminlyönti	20
5	VEROTUS.....	21
5.1	Yleistä perintöverosta	21
5.2	Laskuesimerkki	22
5.3	Kahden vuoden sääntö	24
6	ULKOPUOLISTEN HUOMIOON OTTAMINEN	25
6.1	Aviopuolison huomiointi	25
6.2	Aviopuoliso ja toissijaiset perilliset	26
6.3	Ulosoton ja konkurssin vaikutus	29
6.4	Velkajärjestely	30
6.4.1	Velkajärjestelyyn hakeutuessa	30
6.4.2	Velkajärjestelyn aikana	30
7	TESTAMENTIN VAIKUTUS PERINNÖSTÄ LUOPUMISEEN	32
7.1	Ennen perittävän kuolemaa eli ns. negatiivinen perintösopimus.....	34
7.2	Perittävän kuoltua	34
8	POHDINTA.....	37
	LÄHTEET.....	38
	LIITTEET	40
	Liite 1. ILMOITUS PERINNÖSTÄ LUOPUMISEKSI	40
	Liite 2. ILMOITUS TESTAMENTISTA OSITTAIN LUOPUMISEKSI	41

LYHENTEET

AL	avioliittolaki 13.6.1929 / 234
PK	perintökaari 5.2.1965 / 40
OikTL	laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929 / 228
UK	ulosottokaari 15.6.2007 / 705
VJL	laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993 / 57

1 JOHDANTO

Suomen väestö ikääntyy lähivuosikymmenien aikana yhä enenevässä määrin vähentyvän syntyvyyden, pitenevän eliniän ja suurten ikäluokkien vanhenemisen myötä. Samanaikaisesti kotitalouksien varallisuus kasvaa tuottavuuden, tulojen kasvun ja parantuneen koulutustason ansiosta. On arvioitu, että kotitalouksien varallisuus olisi Suomessa vuonna 2050 jopa 2,5-kertainen nykytilaan verrattuna ja tämän hetkisten suurten ikäluokkien sanotaankin olevan ensimmäisen sukupolvi, joka vasta perii jotain. Näin ollen lähitulevaisuudessa perinnöt ovat määrältään suurempia ja perinnönsaajat ovat harvakuksempia ja myös iäkkäämpiä verrattuna aiempaan.¹

Perinnöstä luopuminen on siis yhä ajankohtaisempi aihe tutkia ja selvittää. Jäämistön suunnittelutarpeet tulevat varallisuuden kasvaessa lisääntymään entisestään ja perinnöstä luopuminen on yksi huomion arvoinen tapa tähän. Lisäksi perinnöstä luopumiseen sekoittuu niin varallisuus- kuin perhe-oikeudellisiakin piirteitä ja koska perintöasioihin aina liittyy hyvin voimakkaasti myös verotus, on aihetta käsiteltävä monesta eri näkökulmasta². Verotus liittyy niin perinnön/testamentin vastaanottajaan kuin perinnöstä/testamentista luopujaankin, joten verottajan rooli tulee korotetusti esiin perinnöstä luopumista tutkittaessa tässä opinnäytetyössä.

Motiiveja perinnöstä luopumista harkitsevalle on monia, mutta yleisimmät syyt perinnöstä luopumiseen olen pyrkinyt selvittämään ja niiden ohjeistaminen ja selvittäminen on tämän opinnäytetyön perustana. Tarkoituksena on selvittää yleisellä tasolla oikeaoppinen luopuminen kenelle tahansa henkilölle, joka harkitsee perinnöstä luopumista.

Testamenttia on perinteisesti pidetty tärkeimpänä jäämistösuunnittelukeinona, kun taas perinnöstä luopuminen on ehkä enemmänkin verosuunnittelukeino. Testamentilla saadusta omaisuudesta voi kuitenkin myös luopua, joten siitä näkökulmasta se on myös perinnöstä luopumista ja siten myös testamentista luopumisen vaihtoehdot olen pyrkinyt selvittämään tässä opinnäytetyössä.

¹ Koskinen 2004,1

² Koskinen 2004,2

2 MIKSI PERINNÖSTÄ LUOVUTAAN

Perintö on hyvin henkilökohtainen asia ja siitä luopumista harkitsevan motiivit ovat hyvin erilaisia. Jokaisen oma taloudellinen tilanne on luopumista harkitsevan merkittävien vaikutin, mutta myös ikä, terveys, perhesiteet ja tunnesyyt ovat myös usein esillä ratkaisua tehtäessä. Toki syitä voi olla niin kulttuurisia, uskonnollisia, aatteellisia kuin moraalisiaakin. Henkilökohtaisten syiden ohella myös verotus on hyvin voimakkaana motiivina perinnön luopumiseen liittyen, voisin jopa väittää että verotusta välttääkseen luopuminen tehdään oman taloudellisen tilanteen uhrautumisen uhalla, jos näköpiirissä on, että jälkipolvi kuitenkin perinnöstä tulee hyötymään.

Yleisin syy perinnöstä luopumiseen lienee perintöveron vähentäminen ja jopa sen täydellinen välttäminen kun perintö halutaan siirtää yhden sukupolven ylitse seuraavalle sukupolvelle. Itse jo ikääntyneinäkin tulossa olevaa perintöä ei enää katsota tarvitsevan ja se halutaan siirtää suoraan seuraavalle sukupolvelle lähinnä verosuunnittelu keinona ja omien lasten taloudellisen tilanteen parantamiseksi. Osaltaan myös se, että vain tämän hetkinen verotuskäytäntö on tiedossa ja toisaalta myös se, että suuntaus perintöverotuksessa viime vuosina on ollut kiristyvää, voi olla liikkeellepanevia tekijöitä perinnöstä luopumista harkitessa.

Toinen perinnöstä luopuva ryhmä on pahasti velkaantuneet henkilöt, jotka luopuvat omasta perintöosuudestaan myös seuraavan sukupolven hyväksi ajatuksena, että edes he saisivat osan suvun perinnöstä velkojien ohitse. Saatava perintö ei riitä kattamaan omia velkoja ja tilanne ei omalta kohdalta näyttäisi muuttuvan perinnön myötä.

Lisäksi harvinaisempana ja ehkä myös vähemmän tietoisuudessa olevana ratkaisuna on lapsettoman avioparin lesken kieltäytyminen puolisonsa perintöosuudesta. Oman sukuhaaran suosiminen voi tällöin olla motiivina luopumiselle. Vain tässä tilanteessa ei verotuksellisesti ole mitään ”sukupolven yli menevää” säästöä luvassa.

Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus selvittää näiden kaikkien tapausten kulkua sekä yleisellä tasolla selvittää miten perinnöstä luopuminen tapahtuu oikeaoppisesti ja milloin perinnöstä luopuminen on mahdollista tehdä ja mitä mahdollisia ongelmia asiaan liittyy.

Ja oli luopujan motiivina mikä tahansa painottuu tarkastelu perinnöstä luopumiseen verotuksen näkökulmasta ja nimenomaan siihen millaisin edellytyksin luopuminen on mahdollista tehdä verotuksellisesti tehokkaasti, jotta lopputulos on halutunlainen.

3 YLEISTÄ PERINNÖSTÄ LUOPUMISESTA

Perinnön eräs määritelmä on, että elossa oleva perillinen saa suoraan lain nojalla, vastikkeetta, perinnönjättäjälle kuolinhetkellä kuulunutta varallisuutta. Perintö ei edellytä saajan reagointia ja saaminen on riippumaton perillisen oikeustoimikelpoisuudesta, kansallisuudesta tai asuinpaikasta.³

Periä voi perinnön tai testamentin kautta. Perintönä tuleva omaisuus peritään perintökaaren (5.2.1965/40) säännöksiin mukaisesti. Perimysjärjestystä voidaan muuttaa vain testamentin avulla.

Perintökaaren perimysjärjestys kertoo, kuka on oikeutettu perimään vainajan omaisuuden. Perintöoikeudessa noudatetaan ns. parenteeliperiaatetta. Parenteeteja on kolme, joihin perittävän sukulaiset jakautuvat sukulaisuussuhteen mukaan. Tämän perimysjärjestyksen mukaan perintö kuuluu ensi sijassa rintaperillisille (ensimmäinen parenteeli). Rintaperillisiä ovat lapset ja heidän jälkeläisensä rajoittamattomasti. Jos rintaperillisiä ei ole, mutta henkilö oli kuolinhetkellään naimisissa, perijä on aviopuoliso. Jos ei lapsia tai puolisoa ole, perivät vanhemmat (toinen parenteeli). Kuolleen vanhemman osuuden saavat perittävän veljet ja sisaret ja kuolleen sisaruksen sijaan tulevat heidän jälkeläisensä. Jos molemmat vanhemmat ovat kuolleet, sisarukset tai heidän jälkeläisensä perivät koko jäämistön. Jos perittävän lähimmät perilliset ovat isovanhemmat, perintö menee heille (kolmas parenteeli). Jos toinen iso-vanhemmista on kuollut, hänen osuutensa menee perittävän isän tai äidin sisaruksille. Jos kaikki isovanhemmat ovat kuolleet, perintö menee perittävän isän tai äidin sisaruksille. Serkut sen sijaan eivät enää ole perijöitä.⁴

Rintaperillisen (primääriperillisen) asema on määritelty PK 2:1:ssä, jonka mukaan milloin lapsi on kuollut, tulevat lapsen jälkeläiset hänen sijaansa ja joka haara saa yhtä suuren osan. Rintaperillinen on näin ollen jokainen lapsi, joka oli perintöön oikeutettu kuolleen vanhempansa jälkeen riippumatta siitä onko rintaperillinen perittävän ja lesken yhteinen lapsi, perittävän aikaisemmasta avioliitosta oleva lapsi tai avioliiton ulkopuo-

³ Puronen 2008, 16

⁴ Veronmaksajien keskusliitto, 2012

lolla syntynyt lapsi, jonka sukuasema on vahvistettu tai ottolapsi, joka on otettu lapseksi 1.1.1980 jälkeen.

Kuka tahansa voi luopua omaisuudestaan, siis myös perinnöstään, koska tahansa ja miten tahansa, siviilioikeudellisesti se on täysin pätevä oikeustoimi. Suomen perustuslain (11.6.1999 / 731) 15 §:n mukaan jokaisen omaisuus on turvattu ja silloin ei ketään saa estää käyttämästä omistamaansa tai hallitsemaansa omaisuutta normaalilla tavalla, jolloin siitä tulee voida myös luopua vapaasti. Perinnöstä siis voi luopua kenen tahansa jälkeen, perillisen ei tarvitse siis olla rintaperillinen, perillisellä ei tarvitse välttämättä olla sukulaissuhdetta lainkaan perittävään. Tällöin saatu perintö on tosin tullut testamentin muodossa perittävältä perijälle. Näin ollen perinnöstä luopuminen perittävän eläessä on ainoa tapa, jolla perillinen voi ennakolta määrätä toisen henkilön jälkeensä jättämästä omaisuudesta⁵. Toki tästä jätetystä omaisuudesta voi luopua muulla tavoin esim. lahjoittamalla se omana elinaikana eteenpäin, mutta se ei ole perinnöstä luopumista.

Perinnöstä luopumisella pohjimmiltaan tarkoitetaan siis verotuksellisesti tehokkaasti aikaansaattua luovuttamista ja silloin perinnöstä luopuminen tulee tehdä sille asetettujen rajoitusten mukaisesti ja nimenomaan tätä näkökulmaa tässä opinnäytetyössä on haettu ja tarkoitettu. Verotus liittyy perintöön vahvasti mukana ja näin ollen myös perinnöstä luopumista harkitsevalla on verotuksen näkökohdat otettava huomioon. Perinnöstä luopuminen on tehokasta silloin, kun luopumisesta ei määrätä luopujalle perintöveroa⁶. Vastaavasti tehotonta perinnöstä luopumista pidetään perintöverollisena luovutuksena, jolloin veroseuraamus tulee sekä perijälle perintöveron muodossa että luovutuksensaajalle lahjaveroseuraamuksena.

Perinnöstä luopuminen on tahdonilmaisu, jolla perillinen luopuu oikeudestaan omaan perintöosaan. Luopuminen voi kuitenkin tapahtua jo perittävän eläessäänkin, tällöin käytännössä tapahtuu testamentin hyväksyminen. Tätä näkökulmaa käsittelen kuitenkin vain osittain kappaleessa nro 7.1, koska silloin perinnöstä luopumisen tahdonilmaisu on tapahtunut lähinnä perittävän näkökulmasta, ei perijän. Perijän vaihtoehdoksi jää käytännössä vain valinta hyväksyykö hän perittävän toiveen.

⁵ Ossa 2010, 37

⁶ Mähkä 2012, 1

Perinnöstä luopumisen yleissäännöksenä voi pitää sitä, että kuka tahansa perijä voi kieltäytyä vastaanottamasta perintöänsä, mutta siitä luopumalla samanaikaisesti tulee luopuneeksi oman perintöosuuden määräämisvallasta kokonaisvaltaisesti. Yleissäännöksen rajoituksena täytyy kuitenkin huomioida, että perinnöstä luopuvan tulee olla oikeustoimikelpoinen ja tämän oikeustoimen pätevyyttä arvioitaessa eteen voi tulla lisäksi soveltaminen lakiin varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (OikTL 13.6.1929 / 228) ja sen pätemättömyysperusteisiin (OikTL 28 - 34 §). Lisäksi on huomioitava että myös luopujan sijaan tullut perinnönsaaja voi luopua omasta osastaan. Luopumispäätös on aina henkilökohtainen⁷.

Perintökaaren määrittelemä perimysjärjestys tulee tuntee, koska perinnöstä luopuneen osuus siirtyy suoraan sille, joka olisi ollut perillisen asemassa, jos luopuja olisi kuollut ennen perittävää (PK 15:5). Sijaantuloperillinen (sekundääriperillinen) on rintaperillisen jälkeläinen. Sijaantuloperillisiä voi rintaperilliseltä jäädä yksi tai useampia, tällöin he jakavat keskenään sen osuuden, joka olisi tullut heidän vanhemmilleen.⁸

Varsinaista perinnöstä luopumista ja perintöosuuden luovuttamista säätelee PK 17 luku. Laki tältä osin on hyvin lyhytsanainen. Sen mukaan elossa olevan henkilön jäämistöstä sopiminen on pätemätön, ainoastaan testamentin hyväksymällä tai muulla tavoin kirjallisesti ilmoittamalla perittävälle luopuvansa perinnöstä, on luopuminen mahdollista tehdä. Lisäksi luopumisoikeus on perittävän kuoltua vain, jollei perintöä ole otettu vastaan ja että luopuminen on tehtävä kirjallisesti. (PK 17:1 – 17:3.)

Tästä tulkiten voidaan todeta, että lakisääteisesti perinnöstä ja testamentista luopumiselle ei ole asetettua tiettyä aikarajaa, vaan luopuminen voi tapahtua vuosienkin kuluttua. PK 17:2a:n mukaan raja perinnöstä luopumiseen tulee vastaan toimina, että heidän on katsottava ottaneen perinnön vastaan. Vaikka ajallista takarajaa ei ole suoraan lainsäädännöllisesti säädelty, tehokkuuden osoittaminen vaikeutuu kuitenkin ajan kuluessa ja Pertti Purosen mukaan tehokas luopuminen ei normaalioloissa ole mahdollista ainakaan sen jälkeen kun saantoajankohdasta on kulunut kaksi vuotta⁹.

⁷ Mähkä 2012,

⁸ Aarnio & Kangas 2009, 75

⁹ Puronen 2009, 208

Perintö- ja lahjaverolaki (2.7.1940/378) sen sijaan määrittelee tarkemmin verotuksen kautta tulevia rajoitteita. Saadakseen aikaan tehokkaan luopumisen on perunkirjoitustilaisuus käytännössä viimeinen aikaraja, ilman että verottajan tulkintaa luopumisen tehokkuudesta tulisi pohtia. Luonnollisen henkilön kuoleman jälkeen on suoritettava pesänselvitys ja perunkirjoitus, jotta voidaan hoitaa perinnönjako¹⁰. Perunkirjoitustilaisuus on pääsäännön mukaan pidettävä kolmen kuukauden kuluessa perittävän kuoltua (PK 20:1). Jos luopuminen tehdään vasta perunkirjoituksen jälkeen, voidaan se tulkita tehotamaksi luopumiseksi, jolloin perintöverovelan lisäksi tulee kyseeseen lahjavero edelleen luovutetun saannon osan osalta.

Perinnöstä luopumisen ajankohdalla on näin ollen merkittävä osuus siihen, että se täyttää edellytykset ilman kahdenkertaista verotusta. Lähtökohtaisesti viimeistään perunkirjan teon yhteydessä ilmoitus perinnöstä luopumiseen tulee tehdä, mutta sen voi tehdä jo aiemminkin tekemällä ilmoitus asiasta esim. pesänhoitajalle. Luopuminen merkitsee myös sitä, että luopuja ei enää ole kuolinpesän osakas eikä hän näin ollen esimerkiksi osallistu lainkaan perinnönjakoon, eikä myöskään allekirjoita perinnönjakokirjaa. Luopuminen merkitsee siis todellisuudessa vetäytymistä pesästä. Ja perintöä aikanaan jaettaessa lopullisen luovutuksen saajan tulee olla kutsuttuna jakotoimitukseen uhalla, että jako on muuten mitätön¹¹.

¹⁰ Skouti 2013, 16

¹¹ Aarnio & Kangas 2009, 743

3.1 Muotovaatimukset

Perinnöstä luopuminen tulee tehdä kirjallisesti PK 17:2a:n säännösten mukaan. Mitään erillistä määrämuotoista lomaketta tai sisällön määrittävää lakia tätä asiaa varten ei ole olemassa, vaan vapaamuotoinen ilmoitus asiasta riittää¹². Vähimmäisvaatimuksena on allekirjoitettu luopumisilmoitus¹³. Lisäksi asiakirjan todistamista ei voida vaatia¹⁴. Vaikka todistajia ei tarvita, mutta ainakin yhden todistajan käyttö olisi myöhemmän todistelun vuoksi suotavaa¹⁵. Ja vaikka koko omaisuus olisi kiinteää omaisuutta, ei luopumisilmoitus silti vaadi maakaaren (12.4.1995/540) 2 luvun 1 § määrämuotoa, koska kyseessä ei tulkita olevan kiinteistön kauppa.

Perillisen itsensä allekirjoittama luopumista koskeva tahdonilmaisu voidaan antaa tiedoksi kenelle tahansa seuraavista henkilötahoista: kaikki kuolinpesän osakkaat yhdessä, yksikin kuolinpesän osakas, pesänselvittäjä, pesänjakaja, testamentin toimeenpanija, sijaantuloperillinen ja viime kädessä luopujan tulisi tämän lisäksi vielä valvoa, että pesänhoitaja liittää sen perukirjan liitteeksi. Olennaista on se, että luopuminen tulee kuolinpesän tietoon¹⁶. Näiden lisäksi ilmoituksen voi toimittaa maistraattiin, joka tallettaa asiakirjan, mutta lisäksi luopujan tulee ilmoittaa asiasta jollekin yllämainituista henkilöistä.¹⁷

Perukirjan sisältö määritellään PK 20 luvussa. Perintökaaren 20:5:n mukaan esimerkiksi testamentti tai avioehtosopimus on liitettävä perukirjaan. Sama säännös koskee myös muita asiakirjoja, jotka ovat tarpeen pesän tilan selville saamiseksi. Tämän pykälän nojalla perinnöstä luopumisen osoittava asiakirja tulee siis olla joko alkuperäisenä tai oikeaksi todistettuna jäljennöksenä perukirjan liitteenä. Lisäksi luopumisilmoitus voi olla osa varsinaista perukirjaa, jolloin perukirjassa on annettava riittävän yksityiskohtainen selostus luopumisasiakirjan sisällöstä¹⁸.

Luopumisilmoitusta tehtäessä, vaikkakaan sillä ei ole lain mukaista määrämuotoa, kannattaa se näyttökysymysten näkökulmasta yksilöidä mahdollisimman tehokkaasti. Liit-

¹² Salminen 2012

¹³ Liite 1

¹⁴ Mähkä 2012, 17

¹⁵ Palkamo 2013, 1

¹⁶ Palkamo 2013, 1

¹⁷ Maistraatti 2013

¹⁸ Mähkä 2012, 17

teen mukainen luopumisilmoitus on hyvin lyhyt ja yksinkertainen¹⁹. Silti se sisältää itse asiassa paljon yksityiskohtaista ja selkeää tietoa. Siinä on lueteltu osalliset, heidän sukulaissuhteensa (rintaperillinen) ja luopumisilmoituksen päiväyksestä käy ilmi alle kolmen kuukauden määräaika eli todennäköisesti se on tehty ennen perunkirjoitusta. Lisäksi ilmoituksessa on mainitut sanat ”kokonaan” ja ”ehdoitta” ja erillinen toteamus vielä perintöön ryhtymättömyydestä. Luopumisilmoituksen todistajilla taas voidaan puolustautua mahdollisia pätemättömyysperusteita vastaan. Näillä kaikilla seikoilla pyritään oikeanlaiseen luopumisilmoitukseen ja nimenomaan verottajan tulkintaan siitä, että kokonaan, ehdoitta ja tehokkaasti on noudatettu luopumisen yhteydessä. Yleisesti ottaen luopumistarkoitus on ilmaistava erityisen selkeästi ja yksilöidysti myöhempien tulkinta-ongelmien ja riitaisuuksien välttämiseksi²⁰.

3.2 Perintöön ryhtyminen

Perintöön ryhdytään joko ottamalla vastaan perintö tai ilmoittamalla vaatimus halukuudesta ottaa perintö vastaan (PK 16:2). Perintöön ryhtyminen on ajallisen rajoitteen ohella oleellisin tekijä verotuksellisesti tehokkaan luopumisen kannalta.

Perintöön ryhtymisellä tarkoitetaan tilannetta, että tulevaan perintöön liittyen esimerkiksi myyntiin tähtääviin toimiin on jo ryhdytty. Vastaanottotahdon ilmaisevat toimet kuolinpesässä ovat perintöön ryhtymisen merkkejä. Toisin sanoen saannon osalta on alettu käyttämään omistajalle kuuluvia oikeuksia omistajan ominaisuudessa.

Selkeää rajanvetoa perintöön ryhtymiseen ei lainsäädännössä ole määritelty, mutta korkeimman oikeuden ratkaisussa vuodelta 2003 pohdittiin perintöön ryhtymistä tilanteessa, jossa ainoa kuolinpesän osakas luopui perinnöstään kirjallisesti perunkirjoitus tilaisuudessa, mutta sitä ennen hän ainoana kuolinpesän osakkaana oli hoitanut käytännön järjestelyjä omaisuuden osalta. Hän oli mm. tyhjentänyt asuntoa, hoitanut vastikkeiden maksua ja järjestänyt perunkirjoitustilaisuuden. Toimia ei kuitenkaan tulkittu perintöön ryhtymisenä, sillä kaikkien toimenpiteiden katsottiin olevan välttämättömiä ja tarpeelli-

¹⁹ Liite 1

²⁰ Mähkä 2012, 17

sia käytännön järjestelyjen kannalta, jotka edesauttoivat asioiden etenemistä pakollisen perunkirjoituksen hoitamiseksi.²¹

Näin ollen oikeuskäytännön perusteella tulkintana voisi olla se, että jos perillinen ei saa mitään henkilökohtaista etua pesästä, pesän selvitystoimet eivät kuvatussa laajuudessa estä luopumasta perinnöstä tehokkaasti. Erityisesti perittävän kanssa asuneen lesken ryhtymistä pesään arvostellaan lievemmin kuin muiden perillisten osalta, koska lesken on vaikea välttyä olemasta tekemisissä pesän omaisuuden kanssa²². Perillisen tai muun pesän osakkeen on nimittäin otettava pesä hoitoonsa ja hallintaansa ja ryhdyttävä toimenpiteisiin muun muassa perunkirjoituksen toimittamiseksi perintökaaren 18. säännöksen mukaisesti.

Jos vastaavasti veroviranomaisen toimesta todetaan, että perijä on ryhtynyt perintöön, on perinnöstä luopuminen silloin tehoton ja tällöin menetettäväksi tulee jo aiemminkin todettu perintöverottomuusvaikutus perijältä. Lisäksi tulee lahjaveroseuraamus luovutuksensaajille, koska perintöosuuden katsotaan tällöin luovutetun eteenpäin. Perintöön ryhtymisen tulkinta on verotusprosessin kirjallisesta luonteesta johtuen puhtaita näyttökysymyksiä ja näin ollen kirjallinen näyttö on aina ratkaisevaa²³.

3.3 Ennakkoperinnön vaikutus luovuttamiseen

Ennakkoperintöä perittävän eläessä saaneen henkilön tilalle tulee hänen luopuessaan perinnöstä sijaantuloperillinen PK 6:8 säännöksen mukaisesti. Jos perinnöstä luopuva on saanut ennakkoperintöä, sillä ei ole varsinaista vaikutusta perinnöstä luopumiseen, muuten kuin siltä osin, että lopullisen luovutuksensaajan osuudesta vähennetään ennakkoperintönä saatu osuus ja sen arvoisena kuin se ennakkoperinnön vastaanottohetkellä oli (PK 6:5).

Perinnöstä luopuvalla on aina kuitenkin oikeus lakiosaansa, jollei hän ole saanut siitä kohtuullista vastiketta, taikka jollei hänen puolisolleen testamentilla tai jälkeläisilleen lain tai testamentin nojalle tule lakiosaa vastaavaa omaisuutta (PK 6:3). Lakiosa tarkoit-

²¹ KKO 2003:95

²² Puronen 2009, 209

²³ Puronen 2009, 205

taa sitä osaa perittävän jättämästä jäämistöstä, johon rintaperillisillä on aina oikeus. Lakiosan määrä on puolet perilliselle lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan tulevasta perintöosan arvosta²⁴. Lakiosaan oikeutettuja ovat rintaperillinen sekä ottolapsi ja tämän jälkeläinen²⁵. Rintaperillinen voidaan tietyin edellytyksin tehdä perinnöttömäksi, jolloin hänellä ei ole oikeutta edes lakiosaansa. Rintaperillinen voidaan tehdä perinnöttömäksi, jos perillinen on tahallisella rikoksella syvästi loukannut perittävää, perittävän perimyspolvessa olevaa sukulaista tai perittävän ottolasta tai ottolapsen jälkeläistä²⁶. Perinnöttömäksi tekemisen perusteita ovat myös jatkuva kunniaton elämä tai jatkuva epäsiiveellinen elämä²⁷. Näissä kahdessa viimeksi mainitussa tapauksessa huomioon otetaan se, miten syvästi perillisen elämäntapa on loukannut perittävää²⁸. Käytännössä lakiosan menettämisellä ei kuitenkaan liene suurta merkitystä, koska luopuminen tapahtunee lähes aina omien rintaperillisten hyväksi.

3.4 Edunvalvonnan huomioiminen

3.4.1 Luopujana

Laki holhoustoimesta (1.1.1999/442) estää edunvalvojaa luopumasta perinnöstä, jos se heikentää päämiehen varallisuusasemaa. Holhoustoimilaki sisältää lahjoittamiskiellon, josta syystä edunvalvoja ei voi saada lupaa päämiehensä perintöosuuden vastikkeettomaan luovutukseen ilman holhousviranomaisen lupaa (laki holhoustoimesta 34:7 §). Perinnöstä luopuminen päämiehen puolesta on katsottu käytännössä mahdolliseksi vain joko ylivelkaisissa pesissä tai tapauksissa, joissa päämies on jo saanut osansa ennakoon²⁹.

Edunvalvontavaltuutuksen tilanne on lähes samankaltainen. Laki edunvalvontavaltuutuksesta (25.5.2007/648) määrää, että valtuutettu ei saa lahjoittaa valtuuttajan omaisuutta (laki edunvalvontavaltuutuksesta 18 §), mutta edunvalvontavaltuutetulle on mahdollisuus huomioida paremmin kokonaistilanne eli myös ympäröivä perheen kokonaistilanne voi olla tutkinnan kohteena asiaa ratkaistaessa.

²⁴ Nettilaki

²⁵ Nettilaki

²⁶ Asianajotoimisto Talviaro Oy; Nettilaki

²⁷ Asianajotoimisto Talviaro Oy

²⁸ Asianajotoimisto Talviaro Oy

²⁹ KHO 2003:7

Oikeuskäytännössä samanlaiseen ratkaisuun päädyttiin esimerkiksi korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä vuodelta 2003, jossa perinnöstä luopumisen mahdollisuutta pohdittiin, kun edunvalvonnan alaisena oleva isä olisi luopunut perinnöstään tyttäriensä hyväksi näiden koulutuskustannuksien kattamiseksi, joista hän itse omalla toimeentulollaan vastasi. Kun perinnöstä luopuminen olisi heikentänyt päämiehen varallisuusasemaa, ei holhousviranomainen voinut myöntää lupaa perinnöstä luopumiseen³⁰.

Edunvalvojan tulee kuitenkin tarkoin harkita perinnöstä luopumista esimerkiksi Pekan ja Liisan tapauksessa, jos Liisa olisi edunvalvonnan alainen (katso kohta 6.2). Tällöin edunvalvojan lupaa hakiessaan holhousviranomaiselta tulee osoittaa, että aiottu oikeustoimi on päämiehen edun mukainen³¹. Tällaisessa tapauksessa päämiehen etu voisi tulla perustelluksi.

3.4.2 Luovutuksen saajana

Laki holhoustoiminnasta tulee ottaa huomioon myös siinä tapauksessa että perintö luovutuksen yhteydessä menee edunvalvottavan piirissä olevalle henkilölle, useimmiten siis omalle lapselle. Tällöin alaikäiselle lapselle on määrättävä toinen edunvalvoja tai edunvalvojan sijainen, koska luopuja on samanaikaisesti vastapuolen edustaja (laki holhoustoimesta 32 §), uhalla että oikeustoimi olisi luovuttajan velkojiin nähden muutoin pätemätön (laki holhoustoimesta 36 §)³².

³⁰ KHO 2003:7

³¹ Aarnio & Kangas 2009, 737

³² Puronen 2009, 212

4 LUOPUMISTAVAT

Perittävän kuoleman jälkeen tapahtuva luopuminen tapahtuu joko luopumisella (=aktiivisesti, verotuksellisesti tehokkaasti) tai laiminlyömällä perinnön vastaanoton. Pertti Purosen³³ määritelmän mukaan perinnöstä luopumisella tarkoitetaan perillisen aktiivisia toimia tai passiivisuudella aikaansaattua perinnön siirtymistä niille, jotka olisivat saaneet perinnön siinä tapauksessa, että perinnöstä luopunut olisi kuollut ennen perittävää. Myös luopujan sijaan tullut perinnönsaaja voi luopua omasta osastaan. Luopumispäätös on aina henkilökohtainen.

4.1 Aktiivinen luopuminen

Jotta luopuminen olisi verotuksellisesti tehokasta, luopumisen peruselementti vaatimukset ovat ehdoitta ja kokonaan.

Ehdoitta

Luopuessaan perinnöstään luopuja ei voi määrätä omasta osuudestaan millään muotoa, vaan sen tulee olla täysin puhdas perintöosaa koskevista määräyksistä. Luopumisen edellytys on, ettei sen yhteydessä ole määrätty edunsaajaa tai jos edunsaaja on määrättykin, saajaksi on määrätty sijaantuloperillinen tai jos heitä on useita kaikki sijaantuloperilliset³⁴. Perinnöstä luopujan tilalle tulevat hänen sijaantuloperillisensä suoraan perintökaaren 2 luvun säännösten mukaisesti. Käytännössä sijaantuloperilliset useimmiten ovat omat rintaperilliset. Lisäksi ehdoitta rajoitus tarkoittaa myös sitä, että luopuja ei voi rajata esim. avio-oikeutta pois luopujalle menevästä perinnöstä toisin kuin esimerkiksi testamenttimääräyksellä.

Kokonaan

Perinnöstä luopuva ei voi pääsäännön mukaan tehdä luopumista osittaisesti vaan luopuminen koskee koko luopujan perintöosuutta pesästä. Perinnöstä luopumalla menettää

³³ Puronen 2008, 268

³⁴ Ossa 2010,38

siis oikeutensa vaatia myös lakiosaansa. Tästä on tietyin säännöksiin poikkeuksia esim. vakuutuskorvausten osalta.

Perinnöstä luopuminen tulee siis pääsäännön mukaan tehdä kokonaan, mutta vakuussijoitusten osalta on kuitenkin mahdollisuus osittaiseenkin luopumiseen. Vakuutussijoituksista puhuttaessa tarkoitetaan säästö-, sijoitus-, ja eläkevakuutuksia, mutta sama käytäntö toteutuu myös puhtaissa henkivakuutuksissakin. Nykyisin voimassaoleva pitkäaikaissäästösopimus, joka korvasi 1.4.2010 saakka voimassa olleen eläkevakuutuksen, ei kuitenkaan ole enää tämän kaltainen vakuutussijoitus, sillä siinä ei ole henkivakuutusurvaa lainkaan.

Tämä osittaisen luopumisen mahdollisuus lähtee siitä näkökulmasta, että vakuutus on vakuutuksenottajan yksipuolinen vastikkeeton toimi, jossa edunsaajana on vakuutuksenottajan määräämä henkilö tai tämän kuolinpesä. Vakuutuskorvaus, jossa on edunsaaja määräys (käytännössä aina) ei kuulu kuolinpesään, vaan se pidetään muusta saannosta erillisenä eränä. Tämän tulkinnan mukaan henkilö voi ottaa vastaan edunsaajamääräyksellä tulevan vakuutuskorvauksen, luopua siitä tai luopua muusta perinnöstä, mutta ei vakuutuskorvauksesta. On kuitenkin huomattava, että vakuutuskorvauksen osittaisesta luopumisesta ei ole ollut hallinnollisissa tuomioistuimissa riitautettuja käsittelyjä, joten oikeuskäytäntöä eikä myöskään lainsäädäntöä asiasta ole. Osittainen luopumisen mahdollisuus on ollut verotuskäytännön vakiintunut tapa.³⁵

Vakuutuskorvauksesta luopumiseen liittyen korkein hallinto-oikeus on ratkaissut vuonna 2007 tapauksen, jossa vakuutuskorvauksen edunsaajamääräys oli määrätty omaisille ja yksi omaisista luopui omasta osuudestaan tehokkaasti. Kun omainen luopui vakuutuskorvauksesta, edunsaajiksi hänen sijaansa tulivat hänen kolme lastaan. Perintö- ja lahjaverolain 7a §:n mukaan vakuutuskorvaus on perintöverosta vapaa siltä osin kuin kunkin edunsaajan samasta kuolemantapauksesta johtuva vakuutuskorvaus on enintään 35 000 €. Lisäksi lesken osalta puolet vakuutuskorvauksen määrästä ja kuitenkin vähintään 35 000 € on vastaavasti perintöverosta vapaata. Tässä käsittelyssä pohdittiin sitä seikkaa, olivatko sijaantuloperilliset tosiasiallisia edunsaajia vai olisiko edunsaajana pidetty vain alkuperäistä vakuutuskorvauksen edunsaajaa määräystä, omaista. Tämän päätöksen mukaisesti on lakia sovellettaessa pidettävä edunsaajana sitä henkilöä, joka

³⁵ Puroinen 2009, 214-215

tosiasiallisesti saa vakuutuskorvauksen, tässä tapauksessa siis kolmea lasta. Näin ollen kullakin sijaan tulleella lapsella oli oikeus 35 000 € verovapaaseen osaan vakuutuskorvauksesta³⁶. Vaikka tämä ratkaisu ei suoranaisesti liittynyt osittaiseen luopumiseen, kuvastaa se sitä käytäntöä, että vakuutuskorvaus on muusta pesän saannosta erillinen osa ja toinen seikka on tuo verotusrajan erilaisuus perintöveron 20.000,€ rajan osalta.

4.2 Perinnön vastaanottamisen laiminlyönti

Perintö katsotaan vastaanotetuksi, jos perillinen on osallistunut pesän hoitoon, osallistunut perunkirjoitukseen tai perinnönjakoon tai muuten ryhtynyt jäämistöä koskeviin toimiin (PK 16:2). Tämä vastaanottaminen on tapahduttava kymmenen vuoden kuluttua perittävän kuolemasta, tai jos testamenttiin perustuva oikeus alkaa myöhemmin, tästä ajankohdasta lukien (PK 16:1). Jos vastaanottoa ei yllä mainittujen sääntöjen mukaan ole tapahtunut, silloin perillinen on menettänyt oikeutensa perintöön ja perintö menee sille, joka olisi saanut sen siinä tapauksessa, että perillinen olisi kuollut ennen perittävää (PK 16:3). Näin ollen perinnön vastaanottamisen laiminlyönnillä saadaan itse asiassa aikaan myös perinnöstä luopuminen, tosin tahtomattaan ja pitkän ajanjakson jälkeen.

³⁶ KHO 2007:81

5 VEROTUS

5.1 Yleistä perintöverosta

Perintö- ja lahjaverot ovat luonteeltaan perintöosuusveroja, jotka lasketaan yksilöllisesti kunkin perinnönsaajan osalta erikseen³⁷. Vero maksetaan valtiolle ja se on henkilökoh- taista vastuuta. Perintö- ja lahjaveron määrään vaikuttaa perinnönjättäjän/luovuttajan sukulaisuussuhde luovutuksensaajaan. Veroluokkia on perintö- ja lahjaverossa kaksi ja se määräytyy samanlaisesti sukulaisuutteen mukaan. I-veroluokkaan kuuluu perinnön- jättäjän aviopuoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, avio- puolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä perinnönjättäjän kihlakump- pani sekä rajoituksin avopuoliso avustuksen verran ja II-veroluokkaan kuuluvat muut sukauset sekä vieraat (perintö- ja lahjaverolaki 11 §). Veron määrä on eri perintö- ja lahjaveroluokissa, perintöverotus on kevyempi ja lahjaverotus tulee maksettavaksi jo pienemmästä summasta. Vuoden 2013 alussa verotukseen otettiin niin perintövero kuin lahjaverotaulukkoonkin käyttöön v. 2013 - 2015 väliaikainen 19 % ”supervero” yli 1.000.000,- € perinnön tai lahjan osalta³⁸.

Perintö- ja lahjaverolain 33 §:n sisältö on luonteeltaan mielenkiintoinen, koska sen mu- kaisesti verotus on tehtävä huolellisesti ja sitä tehtäessä on huomioitava paitsi verotta- jan, myös verovelvollisen etu. Lisäksi perintö- ja lahjaverolaissa on säännös, joka tun- netaan ns. veronkiertonormina. Tällä viitataan perintö- ja lahjaverolain 33a § säännök- seen, jonka mukaan, jos perinnönjakosopimukselle, luovutustoimelle tai muulle perintö- tai lahjaverotukseen vaikuttavalle oikeustoimelle on annettu sellainen oikeudellinen sisältö tai muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta, tai jos on ryh- dytty muuhun toimenpiteeseen ilmeisesti siinä tarkoituksessa, että perintö- tai lahjave- rosta vapauduttaisiin, on perintö- tai lahjaverotuksessa meneteltävä asian varsinaisen luonteen tai tarkoituksen mukaisesti. Näiden normien perusteella tulee luopumisen olla niin todellista kuin tehokastakin jotta verovelvollisen etuna on yhden sukupolven ve- rosäästö.

Perintö- tai lahjaveroa ei tarvitse suorittaa testamentilla tai perintönä tai lahjana saadusta elinkautisesta nautintaoikeudesta, eläkkeestä taikka muusta elinkaudeksi tai määrävu-

³⁷ Andersson 2006, 118

³⁸ Perintö- ja lahjaverotaulukko

siksi jollekin testamentilla tai lahjana annetusta etuudesta³⁹. Peritty omaisuus arvostetaan siihen arvoon, joka sillä oli verovelvollisuuden alkaessa, käytännössä siis perittävän kuolinpäivänä⁴⁰. Perukirja on toimitettava kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta vainajan kotipaikkakunnan verotoimistoon⁴¹. Verotoimisto toimittaa sen perusteella verotuksen ja toimittaa postitse jokaiselle verovelvolliselle verolipun ja siihen liittyvän selvityksen verotuksen perusteista ja muutoksenhakuohjeet⁴².

Yllä olevien seikkojen tultua täyttämättömiksi ja vaikka perinnöstä olisi tarkoitus luopua, mutta jos se tulkitaan tehottamaksi, tulee perijän maksettavaksi omalta osaltaan perintövero sekä lisäksi lahjavero siirretystä omaisuudesta lahjan saajalle.

Kun luopuminen on tehty oikein, verojen osalta tulee yhden sukupolven säästö perintöveron osalta. Veron määrä on sama molemmilla sukupolvilla, jos suoraan alenevassa sukupolvessa on perijöitä saman verran. Perintöveron määrä on suoraan suhteessa siihen kenelle perintö siirtyy luovutuksen myötä. Vero määräytyy kaukaisimman sukulaisuussuhteen mukaisesti perintö- ja lahjaverolain 15 §:n mukaisesti. Luopujasta ei tule siis lainkaan verovelvollista vaan perintövelkasuhde syntyy lopullisen luovutuksensaajan ja perittävän välille⁴³.

Toinen mahdollinen lisäsäästö tulee perinnön pilkkoutuessa. Esimerkiksi yksin perivä lapsi siirtää perintönsä seuraavalle sukupolvelle jossa on kaksi lasta. Perintöveroa aletaan periä vasta yli 20.000,-€ osuudesta per henkilö ja lisäksi perintöveron määrä laskee, koska perittävä määrä on pienempi ja perintöveroasteikko on progressiivinen (perintö- ja lahjaverolaki 14 §).

5.2 Laskuesimerkki

Matti Mäkinen. Kuolinpäivä 1.1.2013. Pesän säästö 300.000,-

³⁹ Andersson 2006, 119

⁴⁰ Andersson 2006, 123

⁴¹ Andersson 2006, 141

⁴² Andersson 2006, 143

⁴³ Puronen 2009, 206

Ainoa perillinen ja pesän osakas on tytär Maija. Maijalla on kolme lasta Aino, Väinö ja Eino.

Maijan periessä Matin perintöveron määrä 300.000,- osalta on perintö- ja lahjaverolain 14 § I-veroluokan taulukon mukaan 37.700,- € (200.000,- osalta 21.700,- + 100.000,- x 16 %)

Maijan luopuessa perinnöstä hänen sijaansa tulevat lapset Aino, Väinö ja Eino.

Ainon, Väinön ja Einon maksettavaksi perintö- ja lahjaverolain 14 § I-veroluokan taulukon mukaan kullekin 100.000,- osalta on 8.700,- € (60.000,- osalta 3.500,- + 40.000,- x 13 %).

Yhteensä veroa tulee siis maksettavaksi kaikille sisaruksille 26.100,-€. Tällöin verosäästön määrä on yhteensä 11.600,- €.

Lasten iällä ei ole merkitystä, vaikka perintö- ja lahjaverolain 12.1 § mukaisen alaikäisyysvähennyksen mukaan veroa aletaan periä 40.000,- € ylittävältä osalta. Tämä ei kuitenkaan tule sovellettavaksi perinnön luovutustilanteessa, koska laki rajaa vähennyksen niihin, jotka olisivat välittömässä perillisasemassa perinnönjättäjän kuollessa. Vähennysoikeus ei laajene perinnön luovuttamisella (perintö- ja lahjaverolaki 12:2 §).

Jos Maija luopuisi perinnöstä lapsiensa hyväksi, mutta tekemällä sen joko väärällä tavoin (esim. ryhtymällä perintöön tai liian myöhään) tai vain lahjoittamalla tulisi veroja kaikille neljälle maksettavaksi yhteensä 52.580,- €. Maija maksaisi tällöin itse perintöveron 37.700,- € saadusta perinnöstä ja lisäksi lapset Aino, Väinö ja Eino lisäksi lahjaveron kukin perintö- ja lahjaverolain 19 § I-veroluokan mukaan kukin 4.960,-€ (50.000,- osalta 4.310,- + 50.000,- x 13 %). Näin ollen oikein tehdyllä perinnön luovutuksella verosäästön määrä olisi 26.480,- €.

Ja jos Maija olisi luopunut osasta perintöänsä, perintövero määrättäisiin hänelle koko perinnöstä (= 37.700,- €) ja lapset maksaisivat lahjaveroa perintö- ja lahjaverolain 19 § I-veroluokan mukaan siltä osin minkä arvoinen luovutettu osuus olisi ollut.

Koska verotuksen avulla voidaan siis saada aikaan huomattaviakin verosäästöjä, siitä luopuessa tulee huomioida luopumiseen myös siihen liittyvä vahva siviilioikeudellinen puoli. Luopuja menettää luopuessaan kokonaan omistusoikeuden saantoonsa, eli luopuminen ei voi olla näen ollen vain näennäistä, vaan sen tulee olla todellista⁴⁴. Tähän myös ns. veronkiertonormi, eli perintö- ja lahjaverolain 33a§, tähtää.

5.3 Kahden vuoden sääntö

Perinnöstä luopumista harkitessa on myös kuitenkin hyvä muistaa perintö- ja lahjaverotuksen kohdalla erikoissääntö, että kahden vuoden sisällä eteenpäin siirtynyt perintöosuus verotetaan vain yhteen kertaan.

Perintö- ja lahjaverolain 17 §:n mukaan milloin samasta omaisuudesta olisi kahden tai useamman, kahden vuoden kuluessa sattuneen kuolemantapauksen johdosta suoritettava perintöveroa, on siitä maksettava veroa vain kerran. Vero määräytyy sen sukulaisuussuhteen mukaan, mikä näissä tapauksissa on kaukaisin⁴⁵.

Säännöksen perustalla on ajatus, että ei ole kohtuullista toimittaa verotusta jokaisen erillisen saannon perusteella, koska verovelvollisen ei ole katsottu lainkaan tai vain vähäisessä määrin voineen hyväksi käyttää saamaansa perintöä⁴⁶.

⁴⁴ Puronen 2008, 418

⁴⁵ Lindholm, 38

⁴⁶ Puronen 2008, 254

6 ULKOPUOLISTEN HUOMIOON OTTAMINEN

Kuka tahansa henkilö voi tehdä päätöksen perinnöstä luopumisesta jo perustuslain 15 § mukaan, jossa taataan että jokaisen omaisuus on suojattu. Oikeustoimikelpoinen henkilö voi sopimusvapauden nojalla tehdä vapaaehtoisen omaisuuden luovutuksen, mutta luopujan osalta tulee kuitenkin pohtia mahdollisia rajoituksia, niin oman puolison kuin velkojienkin osalta. Velkojien osuus rajoittaa luopumista tulee kuitenkin eteen vasta velkajärjestelyn, ulosoton tai konkurssin myötä. Lisäksi on huomioitava se seikka, että jos perillinen ei vaadi lakiosaansa tai ei moiti testamenttia, nämä oikeudet eivät perintökaaren 7:11:n ja 14:6:n mukaan siirry velkojille.

Lähtökohtaisesti korkeimman oikeuden tulkinnan mukaan perinnöstä luopujan asiaa arvioitaessa, niin velkojien kuin aviopuolisonkin kannalta, on otettava huomioon, että perimys on aina luonteeltaan korostetun henkilökohtainen asia⁴⁷. Näin ollen ei niin aviopuoliso kuin velkojatkaan voi perustaa vaatimustaan tai luotonantoon sen oletta-
man varaan, että aviopuoliso/velallinen saisi perintöä. Velallisen joskus tulevaisuudessa mahdollisesti saaman perinnön varaan rakentuva luotonanto ei ole tervettä. Tätä on pidetty tärkeimpänä syynä sille, miksi perillinen voi velkojiaan sitovasti luopua perinnöstään⁴⁸.

Avioliittolaki (AL 13.1929/234) sanelee säännökset vastikkeellisuudesta ja keskinäisestä elatusvelvollisuudesta ja myös velkojien osalta nykyinen lainsäädäntö on tältä osin uudistunut ja luopumisen mahdollisuus on kirjattu selkeästi nykyisin sekä Ulosottokaareen (15.6.2007/705), että lakiin yksityishenkilön velkajärjestelystä (VJL 25.1.993/57). Velkojien asemaa arvioitaessa on aina kuitenkin huomioitava se, että luovutustoimella ei saa loukata velkojien oikeutta.

6.1 Aviopuolison huomiointi

Aviopuolison suostumusta ei avioliittolain (13.6.192/234) mukaan tarvita perinnöstä luopumiseen. Kumpikin omistaa avioliittolain 34 §:n mukaan oman omaisuutensa avioliiton aikana avioliittoon mennessään sekä sen aikana lisää saadessaan. Avio-oikeuden

⁴⁷ KKO 2003:95

⁴⁸ Aarnio & Kangas, 2010 , 357

nojalla kummallakin puolisoilla on avio-oikeus toisen omaisuuteen, ellei sitä avioehdon tai testamentin edunsaajamäärityksellä ole muuten määrätty (AL 35 §). Näin ollen puolisoilla olisi avio-oikeuden nojalla oikeus puolison perintöosaan, mutta avioliiton aikana kumpikin puolisoista saa omasta perintöosastaan vapaasti luopua.

Huomioonotettavana seikkana tulee kuitenkin muistaa, että aviopuolisolla voi olla oikeus saada kuitenkin avioliittolain 94 §:n mukaan vastiketta, jos puoliso on hoitamalla huolimattomasti taloudellisia asioitaan, käyttämällä väärin oikeuttaan vallita omaisuutta, johon on avio-oikeus ja aiheuttanut näin omaisuuden säästön vähenemistä. Tämän lainpykälän tulkinta voi tulla sovellettavaksi, jos luovutus tapahtuu lähellä ositusperusteen syntyhetkeä⁴⁹.

Oikeuskäytännössä tämä avioliittolain 94 §:n kuten myös avioliittolain 37 §:n säännös siitä, että puoliso hoitakoon omaisuutta, johon toisella on avio-oikeus, niin ettei se aiheuttomasti vähene tämän vahingoksi on ratkaistu korkeimman oikeuden ratkaisussa vuodelta 2003. Tässä ratkaisussa todettiin, että vastikkeeseen oikeuttavat toimet edellyttäisivät erityisiä syitä, joiden vuoksi puolison menettely loukkaisi toisen puolison oikeutettuja etuja myös silloin kun perinnöstä luopuminen ja ositusperusteen syntyperuste ovat lähellä toisiaan. Vain siis tällainen erityinen syy voisi siis lähellä ositusperusteen syntyhetkeä aiheuttaa korvausperusteen. Lisäksi samaisessa ratkaisussa korostettiin myös perintöön liittyvien asioiden olevan korostetun henkilökohtaisia ja että puolisoillaan ei ole perusteltua aihetta kohdistaa odotuksia toisen puolison mahdollisesta perinnöstä koituviin varallisuusetuihin.⁵⁰

Sen sijaan avioliittolain 90 §:n mukaan jos avioeroa koskeva asia on jo tullut vireille omaisuus, jonka puoliso on saanut lahjana, perintönä tai testamentin nojalla pidettävä avio-oikeudesta vapaana omaisuutena ja näin ollen vastikeoikeutta avioliittolain 94 §:n vedoten puolisoilla ei enää ole, vaikka puoliso luopuisi perinnöstään.

6.2 Aviopuoliso ja toissijaiset perilliset

⁴⁹ Aarnio & Kangas 2009, 743

⁵⁰ KKO 2003:95

Aviopuolisoilla on avio-oikeus toisen omaisuuteen, jollei sitä avioehdolla ole poissuljettu⁵¹. Avioliiton purkautuessa puolisollla on oikeus saada osituksessa puolet omaisuuden yhteenlasketusta säästöstä. Tällöin vähemmän omistava on yleensä oikeutettu saamaan omaisuutta sen verran, että omaisuudet ovat tasauksen jälkeen yhtä suuret (AL 34 § ja 35 §). Tätä kutsutaan tasingoksi ja tasinko-oikeudeksi. Luovuttava osapuoli saa päättää mitä omaisuuttaan hän haluaa tasinkona antaa (AL 103:2 §). Ositus on luonteeltaan ennemminkin laskutoimitus, ei niinkään esinekohtainen jakotoimitus⁵². Kun perittävällä ei ole omia rintaperillisiä, perintö menee ensiksi kokonaisuudessaan leskelle ja vasta lesken kuoltua ensiksi kuolleen puolison sukulaiset (= toissijaiset perilliset) saavat osuutensa oman sukulaisensa osalta⁵³. Koska leski perii kaiken, ei varsinaista ositusta tarvitse tehdä puolison kuollessa lainkaan. Lesken kuoltua omaisuus jaetaan puoliksi molempien sukuhaarojen kesken ja vasta tällöin on tarpeen tehdä jakokirja omaisuuden jaosta (PK 3:1). Lapsettoman avioparin tavallinen ositus ja jakokäytäntö on tämän kaltainen.

Lesken vedotessa tasinkoprivilegiinsä hän voi vaatia, että hänen ja ensiksi kuolleen puolison perillisten kesken toimitetaan ositus⁵⁴. Tasinkoprivilegin perimmäinen tarkoitus on vedota siihen, että lesken ei tarvitse luovuttaa toissijaisille perijöille perittävän osuutta lesken eläessä. Periaatteessa tämä vetoisuus kuitenkin on tarpeeton, koska leski kuitenkin perii kaiken, ellei leskellä ole jotain muuta syytä vaatia ositusta.

Jos leski on ollut puolisoon varakkaampi, hän voi tarvittaessa vedota avioliittolain 103:2 §:n mukaiseen tasinkoprivilegiinsä. Tällä keinolla hän pystyy rajoittamaan puolison perillisten osuuden puolisolta jääneen omaisuuden määrään. Tällöin hänen tulee samanaikaisesti luopua puolisonsa perinnöstä ja näin ollen hän voi hyödyntää omaa sukuhaaraansa niin halutessaan. Huomioitavaa on myös se, että luopumisen osalta sovelletaan samaa tehokkaan luopumisen sääntöä kuin perinnöstä luopumiseen yleensäkin.

Vuonna 1997 oikeuskäytännössä pohdittiin avioliittolain 85 §:n pykälän merkitystä siitä, oliko ositus mitätön, kun perijöinä olivat leski ja puolison toissijaiset perilliset. Avioliittolain 85 §:n mukaan omaisuuden ositus on toimitettava, jos puoliso tai kuolleen puolison perillinen sitä vaatii. Ongelmaksi koettiin kuitenkin se, kun osituksen alkuperäinen tarkoitus on puolisojen avio-oikeuden toteuttaminen, mitä ositettavaa lesken omistuk-

⁵¹ Naimisiin info

⁵² Puronen 2009, 217

⁵³ Aarnio & Kangas 2009, 1030

⁵⁴ Lohi 1999, 186

seen näin kokonaisuudessaan tullessa, yhden varallisuusmassa käsittävissä omaisuudessa voi itse asiassa olla. Tämä laskennallisen osituksen tarve perusteltiin sillä, että kieltäytymällä luovuttamasta ensiksi kuolleen sukulaisille omaisuuttaan hän tulee samanaikaisesti parantamaan omien perillistensä perillisasemaa ensiksi kuolleen sukulaisien kustannuksella.⁵⁵

Esimerkki toissijaisista perillisistä:

Pekka ja Liisa ovat avioliitossa, ei lapsia, ei avioehtoa.

Pekka kuolee 1.1.2013

Tehdään laskennallinen ositus, johon kirjataan puolisoien omaisuus seuraavasti:

Pekan varallisuus 10.000,-

Liisan varallisuus 990.000,-

Laskennallinen osituksen mukaan kummankin osuus pesästä olisi 500.000,-. Liisa perisi alkuun koko omaisuuden, eikä hänen tarvitse maksaa Pekan sukulaisille tasinkoa, mutta Pekan sukulaisten osuus olisi puolet eloonjääneen pesän arvosta aikanaan, jonka he saavat vasta Liisan kuollessa. Liisa ei voi testamentilla määrätä tästä osuudesta lainkaan, vaikka se hänen omaa omaisuuttaan alun perin olikin ollut.⁵⁶

Vaihtoehtona on että, Liisa päättää luopua Pekan perinnöstä. Hänen tulee tällöin vedota osituksessa tasinkoprivilegiinsä joten silloin ei tehdä ositusta, vaan omaisuuden erottelu ja Liisan oma omaisuus jäisi kokonaan hänen oman sukuhaaran perillisille ja Pekan jäämistö 10.000,- jaetaan Pekan perilliselle. Tällöin Pekan sukulaiset voivat saada Pekan perinnön jo Liisan eläessä. Koska tällä omaisuuden erottelulla täsmentyy hänen omistukseensa tuleva omaisuus ja näin hänelle tulee siihen täysi määräysvalta, voi Liisa tällöin omaisuutensa kanssa menetellä täysin vapaasti. Hän voi myös siis testamentata omaisuutensa sukulaisilleen tai haluamilleen muille tahoille⁵⁷.

⁵⁵ KKO 1997: 107

⁵⁶ Lapsettoman avioparin pesänjako

⁵⁷ Aarnio & Kangas 2009, 1038

6.3 Ulosoton ja konkurssin vaikutus

Nykyisin voimassa oleva lainsäädäntö niin velkajärjestelyn, konkurssin kuin ulosotonkin osalta on uudistunut ja perillinen voi luopua perinnöstä velkojia sitovalla tavalla vielä perittävän kuoleman jälkeen määräedellytyksin. On kenties hiukan kyseenalaista selvittää miten velallinen voi luopua perinnöstään, jolloin velkojat jäävät vaille saamisiinsa, mutta toisaalta inhimillisyyks tilanteessa, jossa perinnön määrä ei kenties velkojille riitä, on paikallaan ja toisaalta perintö ei ole velallisen omilla toimilla aikaansaatu omaisuutta vaan niin sanottu satunnaissaanto.

Velallisen oikeutta perintöön tai testamenttiin ei saa ulosmitata, jos velallinen on perittävän eläessä luopunut oikeudestaan perintöön tai antanut perittävän kuoleman jälkeen kirjallisen luopumisilmoituksen joko kuolinpesälle tai kotipaikkaansa maistraattiin. Sen sijaan jos ulosottopäätös kuolinpesän osuudesta on jo tehty, ei velallinen voi luopua oikeudestaan perintöön. (UK 81 §.)

Käytännössä perinnön luopumisen mahdollisuus siis riippuu siitä, missä vaiheessa velallinen on ulosoton piiriin joutunut ja kuinka nopeasti ulosmittauspäätös pystytään tekemään. Eli vaikka perijä olisi jo ulosoton piirissä perittävän kuollessa, mutta hän ehtii tekemään kirjallisen luopumisilmoituksen ennen kuolinpesän osuuden ulosmittauspäätöstä, hän ehtii luopumaan perinnöstä niin halutessaan.

Perinnöstä luopuminen voidaan tehdä ennen kuin konkurssi on alkanut tai viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun perillinen sai tiedon perittävän kuolemasta. Luonnollisen henkilön konkurssipesään ei kuitenkaan kuulu hänen konkurssin alkamisen jälkeen saamansa omaisuus tai ansaitsemansa tulo. (konkurssilaki 5:1.)

Velallisen oikeus perintöön tai testamenttiin ei kuulu konkurssipesään, jos velallinen perittävän kuoleman jälkeen mutta ennen konkurssin alkamista on luopunut tai viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedon perittävän kuolemasta ja oikeudestaan perintöön tai testamenttiin luopuu oikeudestaan perintökaaren 17:2a mukaisesti. (konkurssilaki 5:5.)

6.4 Velkajärjestely

6.4.1 Velkajärjestelyyn hakeutuessa

Velkajärjestelyyn hakeutuvan henkilön maksukykyä arvioidessa tulee yksityishenkilön velkajärjestely lain 4 §:n mukaan huomioida mm. velallisen varallisuuden rahaksi muuttamisesta saatavat varat. Velallinen taas on velvollinen antamaan kaikki tarpeelliset tiedot velkajärjestelyn kannalta merkityksellisistä seikoista (VJL 6 §). Lisäksi velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallinen on järjestellyt taloudellista asemaansa velkojien vahingoittamiseksi (VJL 10:4 §). Perinnöstä luopumista on pidetty lain esitöissä tällaisena tekijänä eli se saattaa estää pääsyn velkajärjestelyyn, mutta samaten on korostettu että estäminen tulee harkita tapauskohtaisesti. Harkinnassa tulee ottaa huomioon mm. luopumisen ja velkajärjestelyn hakeutumisen välinen aika.⁵⁸

Oikeuskäytännössä on Turun hovioikeuden päätöksessä vuodelta 1996 pohdittu tätä luopumisen ja velkajärjestelyyn hakeutumisen aikaa. Velkajärjestelyn hakija oli maksukyvyttömyydestään vain runsaat kolme kuukautta ennen velkajärjestelyhakemuksen jättämistä kirjallisesti ilmoittanut perittävälleen luopuvansa perinnöstä. Perittävä oli kuollut noin kuukauden kuluttua velkajärjestelyn hakemisesta. Perittävä omaisuus olisi ollut velkajärjestelyn hakijan varoihin ja maksukykyyn nähden merkittävä. Velkajärjestelyn hakija oli menettelyllään osoittanut sellaista välinpitämättömyyttä velkojensa takaisinmaksun suhteen, että velkajärjestelyhakemus hylättiin.⁵⁹

6.4.2 Velkajärjestelyn aikana

Jo käynnissä olevan velkajärjestelyn aikana tulee myös harkittavaksi velkajärjestelyn raukeaminen, jos henkilö aikoo luopua perinnöstä⁶⁰. Velallisen on maksettava lisäsuorituksia velkojilleen maksuohjelman aikana saamistaan tuloista ja varoista, silloin kun perinnön tai muun kertasuorituksen määrä ylittää 1.000,- € ja lisäsuorituksen määrä on tuon rajan ylittävät tulot kokonaisuudessaan (VJL 35 a §). Tällä suhteellisen alhaisella

⁵⁸ HE 180/1996, 3.4.

⁵⁹ Turun HO 17.9.1996/2980

⁶⁰ Salminen 2013

arvorajalla korostuu perinnön saannin merkitys ja näin ollen se ohjaa luopumisharkintaa asiallisesti⁶¹.

Velkojat voivat vaatia velkajärjestelyn raukeamista velallisen luopuessa perinnöstä, jos ohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee seikkoja, joilla olisi ollut olennainen merkitys velkajärjestelyn kannalta ja ne olisivat olleet päätöstä tehdessä tiedossa (VJL 42:2 §).

Vaikka luopumalla perinnöstä velallisperillinen tietoisesti heikentää maksukykyään ja omaa taloudellista asemaansa velkojen vahingoksi, silti se ei automaattisesti epää velkajärjestelyä, vaan tilanne arvioidaan tapauskohtaisesti⁶². Milloin velkajärjestelyn raukeamisesta aiheutuu velallisella suurempi haitta kuin perinnön vastaanottamisesta, kannattaa perintö ottaa vastaan⁶³.

⁶¹ HE 98/2002, 3.2.

⁶² Salminen 2013

⁶³ HE 180/1996 3.5.

7 TESTAMENTIN VAIKUTUS PERINNÖSTÄ LUOPUMISEEN

Koska tarkoituksena on tutkia nimenomaan perittävän kuoltua tapahtuvaa perinnöstä luopumista ja koska testamentti on tehty perittävän eläessä ja hänen näkökulmastaan ei testamentti sinänsä kuulu perinnöstä luopumiseen. Ilman testamenttia peritty omaisuus on perustunut perintökaaren mukaiseen saamiseen, testamentilla saatu omaisuus perittävän omaan toiveeseen muuttaa perintökaaren säädöksiä. Mutta testamentillakin saadusta perinnöstä voi kuitenkin myös luopua, joten tästä syystä testamentista luopuminen tulee myös käsiteltäväksi ja testamentista luopumiseen liittyvä lainsäädäntö on myös erilaista verraten perintökaaren mukaan saadun perinnön luopumiseen. Ajallisesti keskityn kuitenkin siihen tilanteeseen, että perittävä on kuollut, koska siihen saakka perittävä voi itse muuttaa testamentin sisältöä vapaasti perijää huomioimatta.

Vertailtaessa perinnöstä luopumista ja testamenttia huomataan, että niillä ei ole paljokan muuta yhteistä kuin se, että molemmat liittyvät jäämistösuunnitteluun. Testamentti on perittävän ilmaiseva toive omaisuutensa kohtalosta, luopuminen taas vastaavasti perijän oma toive. Testamenttia kutsutaan usein yleisesti vainajan viimeiseksi tahdoksi. Se on jälkisäädös, jolla vainaja voi määrätä omaisuudestaan kuolemansa varalta⁶⁴. Testamentin tekijällä on eläessään vapaat kädet määrätä omaisuutensa kohtalosta, hän voi määrätä kenet tahansa perijäksi tai jakaa omaisuutensa usean perijän kesken ilman perintökaaren säädöksiä ja tämä toive realisoituu vasta perittävän kuoltua. Vastaavasti perinnöstä luopujan kädet ovat sidottu perintökaareen, hänen luopuessaan perinnöstä se menee suoraan hänen sijaantuloperillisilleen hänen itsensä vielä eläessään. Myös asiakirjamuodoltaan dokumentit ovat erilaisia, testamentti on hyvinkin määrämuotoinen perintökaaressa määriteltyjen säännöksiin mukaisesti (PK 10:1), kun taas perinnöstä luopuminen on vapaamuotoinen kirjallinen ilmoitus⁶⁵.

Testamentti on kuolemanvarainen, vastikkeeton ja yksipuolinen tahdonilmaisu. Kuolemanvaraisuudella tarkoitetaan, että testamenttiin liittyvien oikeusvaikutusten syntyminen on kytketty perittävän kuolemaan ja yksipuolisella tahdonilmaisella sitä, että testamentin tekijällä on aina oikeus peruuttaa tai muuttaa aiemmin laatimansa jälkisäädös.⁶⁶

⁶⁴ Skoutti 2013, 10

⁶⁵ Liite 2

⁶⁶ Puronen 2011, 23

Testamentit ovat käytännössä hyvin erilaisia. Erilaisuuksista johtuen testamentit luokitellaan käyttötarkoituksen mukaisesti, koska niiden soveltaminen on erilaista niin perintökaaren kuin verotuksenkin säännöksiä sovellettaessa. Perusluokituksen mukaisena jakona pidetään nimenomaan perintökaaren säännöksiin vuoksi jakoa yleisjälkisaadokseen ja erityisjälkisaadokseen eli legaattiin. Lisäksi jako voidaan tehdä määräämisvallan laajuuden perusteella. Tällä määräämisvallan luokituksella on nimenomaan verotuksen kannalta iso merkitys. Nämä jakoperusteet ovat:

1. Täysi omistusoikeustestamentti: Tällöin testamentti antaa saajalle rajoittamattoman omistusoikeuden.
2. Rajoitettu omistusoikeustestamentti: Tässä tapauksessa testamentinsaajan omistusoikeus on rajoitettu siten, että hänellä ei ole oikeutta määrätä omaisuudesta täysin vapaasti, koska omaisuudelle on testamentissa määrätty perättäissaanto. Tavallisimmin perättäisseuraanto liittyy puolisojen tekemiin keskinäisiin testamentteihin.
3. Hallinto-oikeus eli käyttöoikeustestamentti: Testamentinsaajalle annetaan esineeseen vain käyttöoikeus omistusoikeuden mennessä jollekin toiselle.
4. Tuotto-oikeustestamentti: Testamentin sisältö määrää koron tai muun toistuvaistaloudellisen tuoton tietyille henkilöille, kun taas omistusoikeus menee jollekin toiselle.⁶⁷

Jos näiden testamenttimuotojen verotuksellista eroa tarkastelee, niin kaikkien testamenttimuotojen verotuskäytäntö on erilainen:

Omistusoikeustestamentin verotus määräytyy normaalisti perintö- ja lahjaverolain säännöksiin mukaisesti. Keskinäinen testamentin osalta vero määräytyy perintö- ja lahjaverolain 8 §:n mukaan, eli jos jälkeen jääneen puolison ei voida katsoa saaneen omistusoikeutta toisen puolison yksityiseen omaisuuteen tahi pesänsuuteen, ei jälkeen jäänyt

⁶⁷ Puronen 2011, 24-26

puoliso ole velvollinen maksamaan veroa testamentilla saamastaan etuudesta veroa lainkaan. Käyttöoikeustestamentin osalta perintö- ja lahjaverolain 2 §:n mukaan perintöveroa ei suoriteta testamentilla tai lahjana saadusta elinkautisesta nautintaoikeudesta, eläkkeestä taikka muusta elinkaudeksi tai määrävuosiksi jollekin testamentilla tai lahjana annetusta etuudesta. Ja viimeiseksi tuotto-oikeustestamentin tuotosta ei määräydy lainkaan perintö- ja lahjaveroa laisinkaan, vaan tuotosta maksetaan normaali vero tuloverolain (30.12.1992/1535) mukaan riippuen tuoton muodosta ja laajuudesta.

7.1 Ennen perittävän kuolemaa eli ns. negatiivinen perintösopimus

Yleisesti testamentin hyväksymisellä tarkoitetaan testamentin moiteoikeudesta luopumista (PK 14:5), jolloin testamentista tulee lainvoimainen, mutta tässä asiayhteydessä hyväksymisellä tarkoitetaan vain luopumista.

Hyväksyessään testamentin perijä voi siis samanaikaisesti tulla myös luopuneeksi perinnöstään tai perintöosastaan. Tämä on ainoa keino, jolla ennen perittävän kuolemaa voidaan luopua perinnöstä tai perintöosuudesta. Käytännössä puhutaan siis perittävän tekemän testamentin hyväksymisestä, joka on tehtävä kirjallisesti, omakätisesti allekirjoittaen ja osoitettava perittäväälle⁶⁸. Tätä luopumista ei voi tehdä alaikäinen, oikeustoimikelvoton ja lisäksi tulkittavaksi voi tulla laki varallisuus oikeudellista oikeustoimista ja sen pätemättömyysperusteista⁶⁹.

Jos hyväksyjänä on rintaperillinen, hänellä on kuitenkin oikeus vaatia lakiosansa tässä tilanteessa, jollei hän ole saanut muuten kohtuullista vastiketta (PK 7:5.1). Tätä oikeutta ei kuitenkaan ole, jos perinnöstä ennakolta luopuvan perillisen puoliso tai jälkeläiset testamentilla tai perintönä saavat lakiosaa vastaavan omaisuuden (PK 7:3.1). Perinnöstä luopujallahan ei vastaavanlaista lakiosan vaatimusoikeutta ollut.

7.2 Perittävän kuoltua

⁶⁸ Aarnio & Kangas 2009, 692 - 693

⁶⁹ Koskinen 2004, 8

Testamentista luopumiseen pätee täysin samat lainalaisuudet kuin perinnöstä luopumiseen siltä osin, että saadakseen aikaan verotehokkuuden tulee perintöön olla ryhtymättä ja luopuminen on näin ollen parasta tehdä viimeistään perunkirjoitustilaisuudessa⁷⁰.

Sen sijaan testamentista luopuneen tilalle tulevat henkilöt riippuvat testamentin sisällöstä, toisin kuin perinnöstä luovuttaessa. Eli sijaantuloperilliset eivät ole automaattisesti saamassa luovutettua testamenttiosuutta, vaan ainoastaan siinä tapauksessa että testamentin sisältö näin määrää. Tämä käsittely lähtee siitä ajatuksesta, että on otettava huomion nimenomaan testamentin henkilökohtainen luonne, ja toisaalta perintökaaren testamentin tulkintaa koskevat normit.

Jos testamentinmääräyksestä, tarkoituksesta tai olosuhteista ei muuta johdu, voi pääsääntönä pitää sitä, että testamentista luopumiseen tulee soveltaa perintökaaren 11:6:n säännöstä, jonka mukaan testamentin saajan sijaan tulevat hänen sijaantuloperilliset⁷¹. Esimerkkinä testamentin määräys siitä, että omaisuus on menevä A:lle ja tämän kuoltua A:n lapsille.

Muussa tilanteessa sovelletaan perintökaaren 11:7:n säännöstä, jonka mukaan luopujalta vapautuva testamenttiosuus menee muiden yleisjälkisaädöksen saajien hyväksi suhteellisuusperiaatteen mukaisesti⁷². Poikkeuksena tähän soveltamiseen on tilanne, jossa testamentilla on annettu luonteeltaan korostetun henkilökohtainen oikeus, esimerkiksi hallintaoikeus tiettyyn varallisuuteen, tällöin tämä oikeus lähtökohtaisesti palaa pesään⁷³.

Testamentin tehokkaan luopumisen esteenä ei ole osittainen luopuminen, toisin kuin muuten perinnöstä luopuessa. Peruste tälle käytännölle on ajatus, että luovutuksensaajat luopuisivat moittimasta saantoa, tai kun testamentinsaaja on luopunut omaisuuden hallintaoikeudesta tyytyen vain hallintaoikeuteen tai omaisuuden tuottoon. Vero määrätään testamentista osittain luopuneelle vain saannon siitä osasta, josta ei ole luovuttu. Ja vero lopulliselle luovutuksen saajalle on vain luovutuksen osasta, ei siis kahteen kertaan kuten osittaisessa perinnön luovutustilanteessa. Edellytyksenä tälle on kuitenkin myös perintöön ryhtymisen kielto ennen saantoansa.⁷⁴

⁷⁰ Liite 2

⁷¹ Puronen 2009, 212

⁷² Puronen 2009, 212

⁷³ Puronen 2009, 213

⁷⁴ Puronen 209, 213

Testamentin osittaisen luopumisen dokumentin määrämuotoa ei ole myöskään määritelty laissa, se on vapaamuotoinen ilmoitus, mutta yksilöinti on taas kerran paras selvitys väitteitä tehottomuuden, perintöön ryhtymisen ja ehdottomuuden näkökulmasta. Lisäksi ilmoituksessa tulisi näkyä selkeä luopumisen yksilöinti, jolloin ratkaistavana on se palautuuko luopumisosuus takaisin pesään perintökaaren 11:7:n mukaisesti vai meneekö sijaantuloperillisille perintökaaren 11:6:n mukaisesti. Esimerkiksi jos kyseessä on yleis-testamentin saaja, palautuu luopujalta vapautunut testamenttiosuus muiden yleisjälkisaadoksen saajien hyväksi suhteellisuusperiaatteen mukaisesti⁷⁵.

Osittaista testamentista luopumista on käsitelty korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa vuodelta 2009⁷⁶. Kyseisessä tapauksessa oli perittävä testamentannut omaisuuden lapsilleen ja lisäksi määrännyt, että testamentinsaajilla oli oikeus ottaa testamentti haltuunsa vastaan joko osaksi tai kokonaan käyttöoikeustestamenttina, jolloin omistusoikeus varallisuuteen tältä osin menisi testamentinsaajan sijaan tuleville rintaperillisille. Asiaa käsiteltäessä aiemmassa käsittelyvaiheessa, verotuksen oikaisulautakunnassa, päätöksessä todettiin että vakiintuneessa oikeus- ja verotuskäytännössä osittainen luopuminen perinnöstä on katsottu verovelkasuhteen synnyttäväksi määräämistoimeksi, kun taas osittaista testamentista luopumista ei ole pidetty tällaisen määräämistoimena. Samainen oikaisulautakunta totesi Purosen kirjassaan Perintö- ja lahjaverotus asettuneen sille kannalle että veronkiertonormia, eli perintö- ja lahjaverolain 33 a§, ei tulisi soveltaa perittävän tekemiin oikeustoimiin⁷⁷. Tällä toteamuksellaan oikaisulautakunta vahvisti käytännökseen oikeuskirjallisuudesta esiintyvän tulkinnan.

⁷⁵ Liite 2

⁷⁶ KHO 2009: 104

⁷⁷ Puronen 2000, 384

8 POHDINTA

Alkuperäisenä ajatuksena oli luoda yleisohje perinnöstä luopumista harkitsevalle ja mielestäni tämä opinnäytetyö onnistui siinä asiaan vastaamaan. Itse luopuminenhan on kaikkiaan melko yksinkertainen ja helppo toimenpide dokumentoida ja toteuttaa. Luopumisen yleisohjeen lisäksi luopumista harkitsevan on kuitenkin hyvä tietää ne ulkopuoliset seikat ja henkilöt, jotka voivat luopumiseen vaikuttaa. Ja näin ollen hän voi miettiä omalta kohdaltaan, onko hänen huomioitava niitä.

Jos puhutaan perinnöstä luopumisesta nimenomaan verotehokkaana keinona, on aika-tila tämän asian hoitamiseksi melko lyhyt. Perittävän kuoltua ja ennen perunkirjoitusta eli käytännössä kolmen kuukauden aika. Lisäksi se seikka, että asiaan liittyy usein myös käytännön asioiden järjestelyjä, puhumattakaan tunnetiloista, tuntuu tämän asian hoitamiseksi oleva aika kovin lyhyeltä ja kaikki lisäapua asian ohjeistamiseksi on tarpeellista ja hyödyllistä. Lisäksi se seikka, että lähitulevaisuudessa jäämistön suunnittelutarpeet tulevat kaiken kaikkiaan lisääntymään varallisuuden kasvaessa, puoltaa tällaisen yleisohjeen olemassaoloa.

Kaiken kaikkiaan voi todeta, että perinnöstä luopuminen on käyttökelpoinen ja tehokas tapa vähentää perintöveron määrää silloin, kun luopujalla on lahjoitustahtoa omiin perillisiinsä nähden. Ja toisaalta verotuksellisesti tehottomasti tehdyllä perinnöstä luopumisella voi olla kalliita veroseuraamuksia. Ja yhtälailla niin velkaantuneen henkilön perillisenä hyväksi tehtävä luopuminen, kuin lesken halutessaan suosia omia sukulaisiaan, on perinnöstä luopuminen hyvä keino toteuttaa näitä pyrkimyksiä. Vaikka lesken perinnön luovuttamisessa ei tulekaan varsinaista verosäästöä kyseeseen, on perinnöstä luopumisella melko tärkeäkin merkitys leskelle, erityisesti jos omistukset puolisoilla ovat hyvin epätasapainoisia.

Perinnöstä luopuminen perittävän eläessä on ainoa tapa, jolla perillinen voi ennakolta määrätä toisen henkilön jälkeensä jättämästä omaisuudesta⁷⁸. Tämä määritelmä ja verotuksellisesti tehokas luopuminen tekevät perinnöstä luopumisen kaiken kaikkiaan varsin merkittäväksi jäämistö- ja perintöverosuunnittelukeinoksi.

⁷⁸ Ossa 2010, 37

LÄHTEET

Aarnio, A. & Kangas, U. 2009. Suomen Jäämistöoikeus I / Perintöoikeus. Helsinki: Talentum.

Aarnio, A & Kangas, U.2010. Perhevarallisuus-oikeus. Helsinki: Talentum.

Andersson, E. 2006. Johdatus vero-oikeuteen. Helsinki: Talentum.

Asianajotoimisto Talviaro Oy. Lahja ja perintö/perinnöttömäksi tekeminen ja perintöoikeuden menettäminen. Päivitetty 8.10.2011. Luettu 17.1.2013. <http://www.lakineuvo.fi>

HE 180/1996. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta.

HE 98/2002. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta.

KHO 2007:81 Korkeimman hallinto-oikeuden päätös koskien vakuutuskorvauksesta luopumista.

KHO 2009:104 Korkeimman hallinto-oikeuden päätös koskien testamentin osittaista luopumista.

KKO 1997:107 Korkeimman oikeuden ennakkopäätös omaisuuden luovutuksesta toissijaisille perillisille.

KKO 2003:95 Korkeimman oikeuden ennakkopäätös omaisuuden ositusta koskien perinnöstä luopumisen yhteydessä.

Konkurssilaki 20.2.2004 / 12

Koskinen, N. 2004. Perinnöstä luopuminen eri intressitahojen näkökulmasta. Turun Yliopisto/Oikeustieteellinen tiedekunta. Julkaisematon seminaarityö.

Laki edunvalvontavaltuutuksesta. 25.5.2007 / 648

Laki holhoustoimesta 1.1.1999 / 442

Lapsettoman avioparin pesänjako. Tampereen kaupunki/Tampereen työväenopisto.2005. Luettu 24.2.2013. <http://www.lapsettoman-avioparin-pesanjako.fi>

Lindholm, T. 2012. Perintö yli sukupolven. Taloustaito-lehti 11/12. Helsinki. Verotieto Oy. 36 - 38.

Lohi, T. 1999. Ennakkoperinnöstä. Helsinki: Kauppakaari Oyj.

Maakaari 12.4.1995 / 540

Maistraatti/muut rekisteröinnit.2013. Luettu 18.2.2013. <http://www.maistraatti.fi>

Mähkä, H-K. 2012. Tehokas ja tehoton perinnöstä luopuminen ja luopumisen merkitys asiaosaisille sekä verotukseen. Lapin yliopisto/Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu-tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201212201314>

Naimisiin info. Avioliiton lakiasiat. Luettu 11.12.2012 <http://www.naimisiin.info>

Nettilaki.2013. Perintöoikeus/lakiosa. Luettu 16.1.2013. <http://www.nettilaki.com>

Ossa, J. 2010. Perinnöstä ja testamentista luopumisen verokohtelu. Defensor Legis – lehden nro 1/2010 lehden artikkeli. s. 37 - 45.

Palkamo, J. 2013. Perinnöstä luopuminen. Lapin yliopisto/Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu –tutkielman tiivistelmä. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201303141046>

Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940 / 378

Puronen, P. 2008. Perintö- ja lahjaverotus. Helsinki: Talentum.

Puronen, P. 2011. Perintö- ja lahjaverotus. Helsinki: Talentum.

Puronen, P. 2009. Näin onnistut perintöverosuunnittelussa. Helsinki: Talentum.

Salminen, T., varatuomari. 2013. Haastattelut 5.12.2012 ja 18.1.2013 ja 18.2.2013. Haastattelijana Jaana Suominen. Danske Bank. Tampere.

Skoutti, M. 2013. Perinnöstä luopuminen. Saimaan ammattikorkeakoulu/Liiketalouden koulutusohjelma. [http://www.theseus.fi/perinnöstä luopuminen](http://www.theseus.fi/perinnöstä_luopuminen)

Suomen perustuslaki 11.6.1999 / 731

Tuloverolaki 30.12.1992 / 1535

Turun Ho 1996:2980. Yksityishenkilön velkajärjestelyyn hakeutuminen perinnöstä luopuneena.

Veronmaksajain keskusliitto ry. Perimysjärjestys. Päivitetty 20.12.2012. Luettu 15.3.2013. <http://www.veronmaksajat.fi/omat> veroasiat

LIITTEET**Liite 1. ILMOITUS PERINNÖSTÄ LUOPUMISEKSI**

Vainaja Matti Mäkinen, 040424-0404
kuollut 1.1.2013

Perillinen Maija Mäkinen, 070747-0707

Ilmoitus

Ilmoitan luopuvani kokonaan ja ehdoitta perinnöstäni isäni Matti Mäkisen (040424-0404) jälkeen. Totean, etten ole ryhtynyt perintöön millään tavoin.

Paikka ja päiväys Tampereella, 15.2.2013

Allekirjoitus _____
Maija Mäkinen

Todistavat

Paavo Pesusieni

Onni Ovelias

Liite 2. ILMOITUS TESTAMENTISTA OSITTAIN LUOPUMISEKSI

Vainaja

Pekka Pesunen, 040424-0404

kuollut 1.1.2012

Yleistestamentinsaaja

Leski Paula Pesunen, 050525-0505

Ilmoitus

Ilmoitan ottavani testamenttisaantonani vastaan 01.01.2002 keskinäiseen testamenttiimme perustuen ainoastaan seuraavat omaisuuserät:

- Puolet (½) Asunto Oy Kotiyhtiön osakkeista numerot 1-2, jotka oikeuttavat hallitsemaan 50 m² suuruista asuinhuoneistoa osoitteessa Pesukatu 1 A 1, 33100 Tampere (40.000,00 €)
- Tampereen Seudun Osuuspankin tilillä nro 500001-123 ½ pääomasta ja nettokorosta (300 €)

Tampereella, 16.2.2012

Allekirjoitus

Paula Pesunen

Todistavat

Paavo Pesusieni

Onni Ovelias